

Чайковська В. П.,

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів Вінницького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА: ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ТА ЗНАЧЕННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Проведено аналіз літературних джерел та встановлено, що фінансова політика є складовою частиною фінансової науки, яка відрізняється від суто науки своїм прикладним характером та імперативними способами розвитку. Виявлено, що реалізація фінансової політики повинна відповідати меті, відбувається в її конкретному механізмі функціонування і ґрунтується на певних принципах, адекватних економічному стану держави, підприємства.

Ключові слова: фінансова політика, фінансові ресурси, фінансова стратегія, фінансове планування.

Проведен анализ литературных источников и установлено, что финансовая политика является составной частью финансовой науки, которая отличается от сугубо науки своим прикладным характером и императивными способами развития. Выявлено, что реализация финансовой политики должна отвечать цели, происходит в ее конкретном механизме функционирования и базируется на определенных принципах, адекватных экономическому положению государства, предприятия.

Ключевые слова: финансовая политика, финансовые ресурсы, финансовая стратегия, финансовое планирование.

The analysis of literary sources is conducted and it is set that a financial policy is component part of financial science, which differs from especially science the applied character and imperative methods of development. It is discovered that realization of financial policy must answer a purpose, takes place in its concrete mechanism of functioning and is based on certain principles, adequate economic position of the state, enterprise.

Keywords: financial policy, financial resources, financial strategy, financial planning.

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки досить важливо вчасно зреагувати на зміни на світовому фінансовому ринку, адже на цей час не існує країни повністю самостійної і незалежної від інших. Кризові явища останнього часу позначилися більш за все на кількох країнах, але зачепили практично всі держави, тому в Україні зокрема постала проблема змін у фінансовій політиці в тактичних та стратегічних завданнях. Основою ефективної державної фінансової політики є спрямована у правильному напрямі фінансова політика підприємства. У сучасних умовах, коли підприємство самостійно здійснює управління фінансами, доцільно розробляти фінансову політику, яка б регламентувала: період планування; вимоги до методів розрахунку планових показників; процедуру складання фінансового плану та внутрішнього фінансового контролю; механізм взаємодії структурних підрозділів у складанні плану та встановлення взаємин із контрагентами.

Актуальними є питання системності застосування фінансової політики, її ролі у фінансовому плануванні та управлінні фінансами. Дослідження показали, що системність або «фрагментарність» застосування фінансової політики як складової системи планування залежить від запроваджених концептуального підходу фінансового планування та моделі управління у тих чи інших умовах. В наш час поняття фінансової політики обговорюється все частіше, держава та підприємства приділяють цій проблемі досить вагоме значення. Варто зазначити, що фінансову політику в теперішніх умовах пов'язують не лише з державною сферою, а також з населенням, підприємницькою структурою та деякими напрямками економіки країни, залежно від складності завдань, які є метою фінансової політики. Дотепер вчені, економісти та теоретики не досягли консенсусу щодо визначення поняття фінансової політики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомий вклад в особливості формування теоретичних та практичних основ застосування, визначення поняття та напрямів розвитку фінансової політики підприємства на різних рівнях зробили і вітчизняні, і зарубіжні вчені, такі як П. І. Юхименко, І. О. Петровська, В. І. Оспішева, О. П. Близнюк, Д. В. Клиновий, А. Сміт, Д. Рікардо, Ф. Нітті, Дж. Кейнс, Р. Кемпбелл, Л. Брю, В. К. Сенчагов, Л. А. Дробозіна, В. М. Родіонова, Ю. Я. Вавилова, Л. І. Гончаренко, В. М. Федосов, В. М. Опарін, С. І. Юрій, С. Я. Огородник, В. І. Оспішев, А. Н. Поддєрьогін, О. Р. Романенко, В. Д. Базилевич, М. Д. Білик, В. М. Геєць, Г. А. Крамаренко, І. А. Бланк, О. А. Терещенко, В. Н. Суторміна. Незважаючи на те, що така значна кількість вчених досліджувала це питання, все одно не було досягнуто єдиного рішення щодо точного визначення поняття фінансова політика, що свідчить про актуальність теми статті.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є поглиблення сутності фінансової політики підприємства з урахуванням ринкових умов розвитку економіки та виявлення її ролі в діяльності підприємства на сучасному етапі господарювання.

Виклад основного матеріалу. Концептуальний підхід фінансової рівноваги у плануванні формування та використання фінансових ресурсів визначає складові процесу планування, процедури збалансування фінансових ресурсів і реалізується через фінансову політику підприємства. Поняття «фінансова політика» поєднує в собі категорії фінансів і політики. В останні роки проблемі визначеності фінансової політики надається важливе значення, приділяється велика увага з боку держави та підприємств, присвячується значна кількість публікацій. Але єдиної думки щодо теоретичного аспекту цього питання сьогодні не існує. У тлумачному словнику В. Даля вказано, що слово політика прийшло з Греції і означає науку державного управління, а також «види, наміри і цілі управління, небагатьом відомі» [3, с. 523]. У грецько-російському словнику відомого філолога А. Д. Вейсмана знаходимо, що фінансова політика – це державна наука, вміння правити державою. Ширше розглядав цей термін С. І. Ожегов, а саме як дії, спрямовані на досягнення мети. Ці визначення вказують на те, що в минулому обов'язковим суб'єктом політики як відносин виступала держава, а саме ця категорія має подвійне значення: по-перше, як мистецтво і, по-друге, як управління. Іноземні вчені-економісти в ХХ ст. значно розширили сферу використання терміна «політика», надавши йому нового відтінку. Так, у 30-х рр. Р. Коуз у своїй книзі «Фірма, ринок і право» пропонував розширити об'єкт дослідження в економічній політиці, охопивши не лише макро-, а й мікрорівень. Він писав: «Метою економічної політики є створення такої ситуації, коли б люди, приймаючи рішення про свою діяльність, обирали такі, які забезпечують найкращі результати для системи в цілому. Як перший крок, ми запропонували, що найкращими рішеннями будуть ті, які максимізують цінність всього виробництва». Склад економічної політики Р. Коуз характеризує вибором «таких правових норм, процедур і адміністративних структур, які забезпечать максимізацію цінності виробництва» [4, с. 94].

Так, відомі західні економісти не дають чіткого визначення фінансової політики. Наприклад, Стенлі Фішер, Рудігер Дорнбуш, Річард Шмалензі [12, с. 87] та інші не виділяють фінансову політику як самостійне поняття, а ототожнюють її з фіскальною політикою. Кемпбел Р. Макконнел і Стенлі Л. Брю [8, с. 87] поєднують поняття фінансово-бюджетної і фіскальної політики. Шарль Бланкарт [1, с. 26], виходячи з розуміння політики як правил прийняття рішень, що визначають результат раціональних дій індивіда, визначає фінансову політику як правила прийняття рішень продуктивною державою і підкреслює, що обсяг державної діяльності залежить від правил прийняття рішень.

В. І. Ленін вважав, що політика – це «устрій державної влади» і «політика є участю у справах держави, напрямом держави, визначення форм, завдань, змісту діяльності держави» [7, с. 23]. Ці висловлювання лягли в основу розуміння політики радянською наукою перш за все з класових позицій. Більш структуроване визначення фінансової політики дають марксистки, а саме: фінансова політика – це сукупність державних заходів зі стабілізації фінансових ресурсів, їх розподілу та використанню для здійснення державою своїх функцій. При цьому її соціальна спрямованість і ефективність впливу на розвиток виробничих сил залежить від: дії об'єктивних законів економічного розвитку; суспільно-політичної будови країни. Радянські вчені-економісти (І. В. Левчук, [6, с. 55], В. В. Лавров [5, с. 45] та інші) підкреслювали, що фінансова політика створює правильне співвідношення між нейтралізованим і демократичним розподілом і використанням фінансових ресурсів. М. К. Шереметьєв [13, с. 25] у своїй роботі «Фінанси СРСР» визначає фінансову політику з двох позицій:

- як основний напрям діяльності держави у сфері використання фінансів;
- як результат фінансових процесів, що відбуваються в середині країни.

Існує ще багато інших і схожих думок, але в цілому радянські економісти визначали фінансову політику як спосіб перерозподілу фінансових ресурсів через формування і використання фондів з метою створення умов для збільшення натуральної і грошової бази народного господарства.

Вітчизняні економісти також не мають єдиної думки щодо визначення фінансової політики як категорії. Так, український вчений-фінансист М. І. Мітіліно [9, с. 99] у праці «Основи фінансової науки» проводить думку про те, що між державою та її громадянами відбувається угода, в якій держава задовольняє певні потреби громадян, а останні сплачують за це певну суму грошей у формі податків. І порядок дії цієї угоди здійснюється за певними правилами, що встановлюються державою і проводяться за допомогою фінансової політики. Політичний і фінансово-економічний словник О. Сліпушко характеризує фінансову політику як систему заходів у сфері фінансів з метою цілеспрямованого впливу держави на розвиток фінансово-кредитної системи і національної економіки загалом. О. Д. Василик [2, с. 120] в навчальному посібнику «Державні фінанси України» подає таке визначення фінансової політики – «це сукупність заходів держави з організації та використання фінансів для забезпечення економічного і соціального її роз-

витуку». В. М. Опарін [10, с. 56] в навчальному посібнику «Фінанси» з теоретичного погляду не розглядає окремо поняття фінансової політики, а в контексті моделей фінансових відносин у суспільстві, підкреслюючи, що в основі моделі розподілу і перерозподілу ВВП виступає роль і місце в ній держави. Тобто розподіл і перерозподіл відбувається не тільки на рівні держави, а й охоплює всі сфери суспільства. Тому природно, що реалізація фінансової політики повинна відповідати меті, відбувається в її конкретному механізмі функціонування і ґрунтується на певних принципах, адекватних економічному стану держави, підприємства.

Таким чином, можемо стверджувати, що фінансова політика – це одна зі сторін фінансової науки. В розвитку фінансової науки політика виконує функції визначення мети і втілення в життя рекомендацій теорії. В той час видно, що тільки абстрактним мисленням можливо відокремити теорію від політики і побудувати схему розвитку власне науки. В реальній дійсності процеси теоретичної розробки і втілення їх у життя відбуваються паралельно, доповнюючи і розвиваючи одна одну. Фінансова політика – це складова частина фінансової науки, яка відрізняється від суто науки своїм прикладним характером та імперативними способами розвитку.

Встановлено, що фінансовою політикою підприємства є політика, що визначається і проводиться роботодавцями підприємства в інтересах підприємства через фінансові відносини і механізми. Фінансову політику підприємства визначають засновники, власники, організовує фінансове керівництво, а її виконавцями є фінансові служби, виробничі структури, підрозділи й окремі працівники підприємства. Фінансова політика підприємства є складовою частиною її економічної політики і висловлює сукупність заходів з підприємства та використання фінансів для здійснення своїх функцій і завдань, якісно певного напрямку розвитку, який стосується сфер, засобів і форм її діяльності, системи взаємин усередині підприємства, а також позицій у зовнішньому середовищі.

Зміст фінансової політики виражається у вирішенні таких завдань:

- розробка оптимальної концепції управління фінансовими ресурсами, яка дозволяє забезпечити узгодження оптимального обсягу їх надходжень з одночасним захистом підприємницького ризику;
- визначення основних напрямів використання фінансових ресурсів на поточний період та на перспективу. При цьому необхідно враховувати перспективи розвитку виробничої і комерційної діяльності та стан макроекономічної кон'юнктури (оподаткування, облікова ставка банківського відсотка, норми амортизаційних відрахувань на основні засоби тощо);
- фінансово-економічна діяльність суб'єктів господарювання, спрямована на досягнення поставленої мети із врахуванням реальних показників за даними фінансового аналізу, внутрішньогосподарського контролю, оцінки реальних інвестиційних проектів та інших показників (рис. 1).

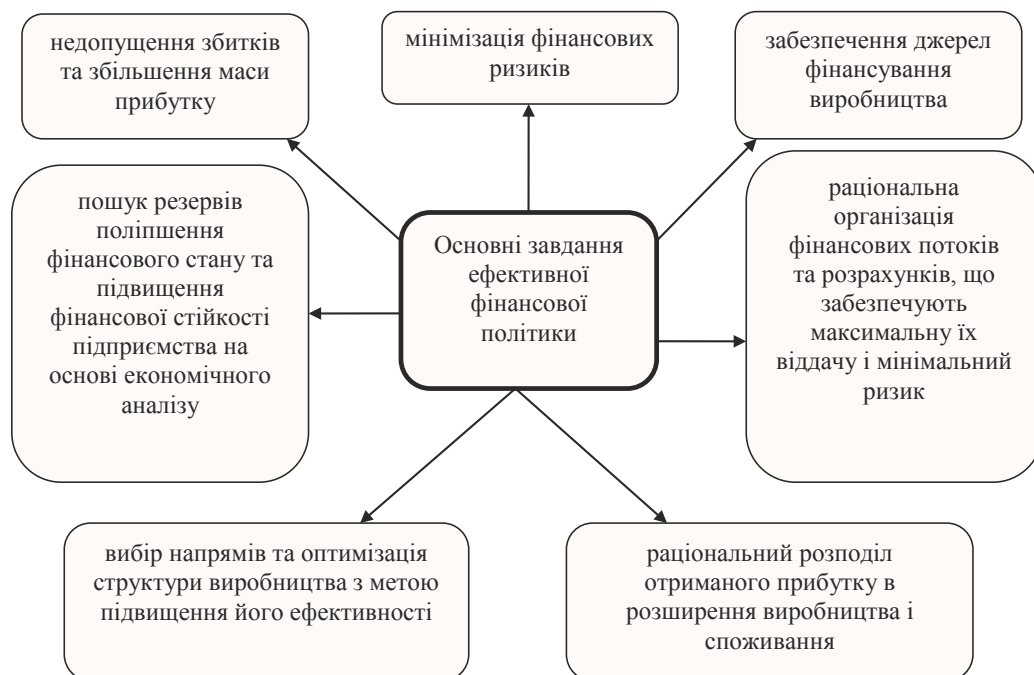

Рис. 1. Основні завдання ефективної фінансової політики підприємства

Результативність фінансової політики визначається ступенем досягнення поставлених цілей і завдань. Її ефективність як рівень досягнення найкращого результату при найменших затратах вимірюється показниками фінансової ефективності роботи його підрозділів кожного окремо і в цілому, показниками ефективності напрямки та використання фінансових потоків, матеріальних і трудових ресурсів.

Об'єктом фінансової політики є господарська система підприємства, а також будь-які види і напрями господарської діяльності в їх взаємозв'язку з фінансовим станом підприємства та фінансовими результатами. Об'єкт фінансової політики представляє всю сукупність, на яку впливає фінансова політика. Складові елементи об'єкта фінансової політики, з якими вона взаємодіє, утворюють предмет фінансової політики. Предметом фінансової політики є внутрішньофірмові й міжгосподарські фінансові процеси, відносини та операції, включаючи виробничі процеси, що утворюють фінансові потоки та визначають фінансовий стан і фінансові результати, розрахункові відносини, інвестиції, питання придбання та випуску цінних паперів.

За напрямом політика поділяється на внутрішню і зовнішню. Внутрішньою фінансовою політикою підприємства називається політика, спрямована на фінансові відносини, процеси та явища, що відбуваються всередині підприємства. Зовнішньою фінансовою політикою підприємства називається політика, спрямована на діяльність підприємства в зовнішньому середовищі: на фінансових ринках, у кредитних відносинах, у відносинах з різними зовнішніми юридичними та фізичними особами.

Фінансова політика проводиться на всіх рівнях об'єкта фінансового управління. Вона є базою, на якій будуються висновки фінансової науки. Незважаючи на те, що фінансова політика виражає інтереси роботодавців і слугує досягненню їхніх цілей, найважливішою умовою успішної реалізації фінансової політики є необхідність максимального досягнення єдності структури цілей і роботодавців, і виконавців через розв'язання суперечностей між ними. Під час формування фінансової політики підприємств має чітко уявити поставлені засоби, цілі, інструменти, прийоми, способи, можливості та механізми для її досягнення.

Процес проведення фінансової політики потребує підбору відповідних засобів, способів, форм, механізмів та прийомів реалізації. Фінансова політика спрямована на врахування деяких особливостей – багатоваріантності, багатокомпонентності і багатофакторності керування фінансами задля виконання намічених завдань та для досягнення поставлених цілей. За відсутності такої політики дії та намагання керівництва і працівників стають недалекоглядними, неусвідомленими та хаотичними. Як результат – підприємство стає дуже залежним від випадкових чинників та обставин. Необхідним елементом управління є фінансова політика, її проведення і побудова відображають не тільки цілі роботодавців, а ще й характеризують спрямованість управлінської ланки, здатність постійно переслідувати і втілювати інтереси сторін управління у виробничих процесах [11, с. 109].

Якщо ж проігнорувати фінансову політику, це може призвести до значних змін, а саме – до втрати цілеспрямованості, чіткого уявлення цілей фінансового управління, до не зовсім адекватного вибору прийомів, засобів, способів, механізмів і прийомів управління фінансами. Ці процеси супроводжуються втратою стабільності, фінансової стійкості, динамічності під час роботи організації. У результаті такого підходу керівництво втрачає можливості, якими воно може скористатися. Закономірними стають і кризові явища. Методи і положення довгострокової та короткострокової фінансової політики є практично значущими й достатньо актуальними.

Висновки. Сучасна фінансова діяльність багатьох підприємств здебільшого характеризується оперативною формою управління фінансовими ресурсами. Управлінські рішення відображають реакцію на поточні проблеми фінансово-господарської діяльності. Така форма управління фінансами не відповідає інтересам підприємства та його інвесторам і партнерам. Сучасні умови господарювання вимагають переходу до управління фінансовими ресурсами на базі розробленої стратегічної мети відповідно до ринкових умов та пошуку шляхів досягнення поставленої мети у межах прийнятої фінансової політики. Фінансова політика підприємства являє собою цілеспрямоване застосування фінансів для вирішення довготермінових цілей та короткотермінових завдань, визначених статутними вимогами. В умовах нестабільного економічного середовища, непередбачуваної податкової грошово-кредитної політики держави багато підприємств вимушені турбуватися про своє виживання. Це відображається в розв'язанні поточних фінансових проблем у формі реакції на невизначені макроекономічні дії владних структур. Така політика в управлінні фінансами породжує окремі суперечності між інтересами суб'єктів господарювання і фіскальними інтересами держави.

Література:

1. Бланкарт Ш. Державні фінанси в умовах демократії: Вступ до фінансової науки / Бланкарт Шарль // За науковою редакцією В. М. Федосова. – К. : Либідь, 2000. – 486 с.
2. Василик О. Д. Державні фінанси України : [підруч.] / О. Д. Василик, К. В. Павлюк. – Київ : ЦУЛ, 2003. – 608 с.
3. Даль В. И. Толковый словарь великого языка / В. И. Даль. – М. : Тип Вольфа, 1965. – 238 с.
4. Коуз Р. Фирма, рынок и право / Р. Коуз. – М. : «Дело ЛТД», 1993. – С. 94.
5. Лавров В. В. Финансы и кредит СССР / В. В. Лавров // Финансы. – М. : 1977. – 387 с.
6. Левчук И. В. Денежное обращение и кредит в СССР / И. В. Левчук. – М. : Финансы и статистика, 1986. – 286 с.
7. Ленин В. И. О либеральном и марксистском понятии классовой борьбы : [Полное собрание сочинений] / В. И. Ленин. – 5 изд. – Т. 23. – М. – 423 с.
8. Макконнелл К. Р. Экономика: принципы, проблемы и политика / К. Р. Макконнелл, С. Л. Брю. – М. : ИНФРА-М, 2003. – 1052 с.
9. Мітіліно М. І. Основи фінансової науки / М. І. Мітіліно. – К. : Державне вид-во України, 1929. – 395 с.
10. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія) : [навч. посібник] / В. М. Опарін. – [2-ге вид., доп. і перероб.] – К. : КНЕУ, 2002. – 340 с.
11. Турило А. М. Методологічні підходи до оцінки фінансової діяльності підприємства / А. М. Турило // Фінанси України. – 2009. – № 3. – С. 45–49.
12. Фишер С. Экономика / Стенли Фишер, Рудигер Дорнбуш, Ричард Шмалензи ; пер. с англ. – М. : Дело, 1997. – 864 с.
13. Шереметьев М. К. Финансы СССР / М. К. Шереметьев. – М. : Финансы и статистика. 1987. – 186 с.